

Згідно з положеннями теорії соціально-технологічного укладу (парадигми) у центр антикризової політики необхідно ставити питання прогресивних структурних змін, які будуть відбуватися в економіці під впливом нових інноваційних технологій. Було встановлено наявність тісного зв'язку між впровадженням у виробництво базових науково-технологічних інновацій і довгостроковими коливаннями циклічного розвитку економічних процесів, коли нові технології (інновації) витісняють в структурі економіки старі галузі виробництва шляхом створення нових. У цьому контексті важливо чітко ідентифікувати в аналізі та при формуванні економічної політики — «старі» і «нові» галузі з точки зору наукомісткості та інноваційності технологій, які в них застосовуються.

Аналіз показує, що розвинуті країни намагаються максимально розвивати експортні виробництва, які відносяться до ключового фактору поточного технологічного укладу (сьогодні — це інформаційно-комунікаційні технології). Але вони також уже заглядають у майбутнє і закладають передумови для експансії виробництв 6-го укладу, де ключовим інноваційно-технологічним фактором за прогнозами фахівців очікується біотехнологія. В Україні частка таких виробництв не тільки мізерна, а й не видно пріоритетності інвестиційних потоків до цих секторів. Між тим, саме випереджаюче опанування технологій майбутнього шостого соціально-технологічного укладу може дати Україні шанс наздогнати розвинуті країни у XXI ст. Сьогодні фактичний пріоритет віддається виробництвам 3-го та 4-го укладу. Це віддзеркалює просте відтворення стану технологічної бази, яка сформувалася у минулому. Якщо антикризова політика буде спрямована лише на збереження цього структурного статус-кво, то вона проблеми кризи не вирішить.

УДК 338

А. Ю. Бігунов-Новіков

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ТЕОРІЯ ЦИКЛІЧНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ПРИЧИНИ КРИЗИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 2008 РОКУ

Фінансово-економічна криза другої половини 2008 року показала, що неокласичні та кейнсіанські підходи не спроможні забезпечити досягнення макроекономічної рівноваги в сучасних

умовах. Основна проблема цих підходів — занадто спрощене розуміння функціонування економічної системи.

Відповідність змін інвестиційних витрат витратам споживчим — далеко не єдина умова перетворення сукупних доходів на сукупний попит, як це можна прочитати в роботах Р. Харрода, Р. Солоу, Р. Лукаса [1—3].

Більш того, інституціональна теорія стверджує, що накопичення капіталу, економія на масштабах і т.д. не є факторами економічного росту тому, що вони і є безпосереднє економічне зростання (див., наприклад [4]). Основними ж факторами економічного росту є соціально-політичні фактори і економіка повинна розглядатися в їх контексті.

До основних інституціональних факторів економічного сталого розвитку відносять: ефективний розподіл прав власності та зобов'язань, що координується ефективними механізмами координації трансакцій між власниками; розвиток ринкової інфраструктури; жорстке обмеження повноважень виконавчої влади в майновій сфері відносин; розвиток судової системи як незамінного атрибуту захисту прав власності та зниження опортунізму.

Інституційні фактори економічного розвитку створюють передумови для сильних ринкових стимулів, зокрема — до інтенсивного розвитку фінансових ринків.

Розвинені фінансові ринки не тільки дозволяють перетворювати заощадження в капітал та забезпечувати ефективний розподіл останнього, але створити та опрацювати великі масиви інформації для прийняття інвестиційних рішень, створюючи умови для моніторингу та контролю за інвестиційними рішеннями. Таким чином, мінімізується явище інформаційної асиметрії, а значить скорочуються витрати *ex ante* опортунізму.

З класичної економічної точки зору розвиток фінансових ринків спричиняє інтенсифікацію науково-дослідних робіт, розширює сферу інноваційної активності підприємців [5]. Ефективний відбір інвестиційних проектів, з однієї сторони, контроль за їх виконанням — з другої, що забезпечують фінансові ринки, дозволяє ефективніше використовувати ресурси та пришвидшити темпи економічного зростання.

Чому ж тоді саме фінансові ринки стали основною причиною світової кризи другої половини 2008 р.? Відповідь на це питання також знаходиться в інституціональній площині.

Причина криється в невідповідності сучасних фінансових ринків як інститутів до сучасних умов функціонування зовніш-

нього середовища. Говорячи інституційною мовою, контрактний механізм управління у вигляді сучасних фінансових ринків виявився неефективним, оскільки став не відповідати нинішнім атрибутам трансакцій.

Атрибути трансакцій визначають контрактну форму їх управління [6]. Основними контрактними формами управління є ринки, ієрархії та мережі.

На відміну від О. Уільямсона, ми вважаємо ключовим атрибутом трансакцій не специфічність активів, а їх оціненість. Під оціненістю трансакцій ми розуміємо економічну категорію, яка визначає ступінь усвідомлення суб'єктами, що вступають у відносини обміну, вигід та витрат один для одного, що опосередковують даний процес (акт) обміну.

Гіперактивне збільшення фінансових ринків останніх років та поглиблення інноваційних процесів у зв'язку з переходом суспільства до постіндустріальної (інформаційної) фази свого розвитку спричинили ситуацію, за якої фінансові ринки перестали виконувати функцію контролю над трансакціями.

Втрата функції контролю з боку фінансових ринків, а значить втрата адекватної оцінки активів, які стали предметом обміну, призвела до створення великої кількості альтернативних фінансових інструментів, у тому числі деривативів. Дослідження ефективності деривативів, методик оцінок інших фінансових інструментів набагато відстало від темпів їх практичного використання. Це, в кінцевому підсумку, призвело до появи «мильних бульбашок» та «токсичних активів» на фондових ринках.

Оцінка активів на фінансових ринках стала занадто трансакційно витратною, на її здійснення потребувалось багато часу, якого гравці ринку не хотіли витрачати.

Склалася ситуація, за якої ринок, через відсутність адекватних оціночних механізмів або їх високу вартість та відмову від них, втратив свої головні стримуючі механізми опортунізму: ринкові альтернативи, суди, ринкову репутацію. Через це багато гравців на фінансових ринках проявляли опортуністичну поведінку, що і вилилась в кінцевому підсумку у кризу.

Тому, на нашу думку, основною причиною фінансової кризи другої половини 2008 р. став запізнілий перехід від інституту ринку до інших механізмів контрактного управління, зокрема, до елементів ієрархічного або сітьового контрактного управління.

Такий перехід означав би посилення державного регулювання трансакцій на фінансових ринках та/або встановлення адекватних

принципів розподілу вигід/втрат від фінансової діяльності між учасниками.

Для запобігання подальших подібних криз (досягнення економічної рівноваги), необхідно займатися прогнозуванням та дослідженням атрибутів трансакцій, зокрема, їх оціненості та, в разі відсутності природної еволюції контрактних форм, управління відповідно до атрибутів трансакцій, на державному рівні адміністративно втручатися в цей процес.

Щодо причин кризи в Україні, то вона мала деякі інституційні особливості. Звичайно, що основна причина кризи в Україні — падіння реального сектору економіки на зарубіжних ринках, що було спричинено фінансовою кризою. Через це значно знизився експорт бюджетоутворюючих вітчизняних підприємств.

Але в Україні криза реального сектору була однією з найвідчутніших у світі. Емпіричні дані засвідчують, що в країнах з більш «сильною» інституційною структурою вплив дестабілізуючих макроекономічних факторів є менш суттєвим, ніж у країнах зі «слабкими» інститутами. Такі інституціонально слабкі країни, в першу чергу, переживають значне падіння темпів виробництва. Саме це зараз спостерігається в Україні.

Основними інститутами, які потребують нагального розвитку в нашій країні, є внутрішній ринок та система державного управління.

Література

1. Харрод Р. К теории экономической динамики. Новые выводы экономической теории и их применение к экономической политике. — М., 1959.
2. Solow R. A Contribution to the Theory of Economic Growth // Quarterly Journal of Economics. 1956. Vol. 70.
3. Lucas R. On the Mechanics of Economic Development // Journal of Monetary Economics. 1988. Vol. 22.
4. 11 North D., Thomas R. The Rise of Western World: A New Economic History. Cambridge University Press, 1973. P. 2.
5. Roubini N., Sala-i-Martin X. Financial Repression and Economic Growth // Journal of Development Economics. 1992. Vol. 39, No 1
6. Уильямсон О. И. Экономические институты капитализма: фирмы, рынки, «отношенческая» контракция / Научное редактирование и вступительная статья В. С. Каткало; пер. с англ. Ю. Е. Благова, В. С. Каткало, Д. С. Славнова, Ю. В. Федотова, Н. Н. Цытович. — СПб.: Лениздат; CEV Press, 1996. — 702 с.